

Keresztes Veronika: A Pozsonyi Jogakadémia története (1777–1914). Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2022, 198 p.

Mészáros András recenzióját olvasva¹ bencés szemmel tovább folytatom a kritikus gondolatokat, elsőként annak rögzítésével, hogy nehéz az intézménytörténet-író sorsa, mert az intézmény a különböző periódusokban más-más néven működött. Keresztes Veronika (a továbbiakban: Szerző) munkáját olvasva nekem, pannonhalmi bencésnek, akit foglalkoztat a Szlovenszko területén egykor élt és működött bencések története,² az tűnt fel, hogy említi ugyan a bencéseket, de jobbára a pozsonyi bencés főgimnáziumot, amely 1812–1850 között működött, kevésbé az *Academia Regia Posoniense* bölcsészeti karának történetét az 1816–1850 közti periódusban, amikor ez bencések vezetése alatt volt, csakúgy, mint a győri akadémia.

Mind a Szerző által említett szakirodalom, mind a bencés rendtörténeti irodalom elég részletesen foglalkozik a bencés tanárok működésével. A pozsonyi királyi Katolikus Főgimnázium bencés tanári karára a forrás Schönvitzky Bertalan monográfiája.³ A bölcsészeti kar helyettes bencés tanárainak, hitokta-

tóinak (exhortátorainak) névsorát Ortvy Tivadarnál találjuk.⁴ További professzorainak a nevét megtaláltuk az 1817-től kezdődően évente nyomtatásban megjelenő latin nyelvű pannonhalmi bencés sematizmusokban.⁵ Ezenkívül helyenként elég bő életrajzokat találunk a Pannonhalmi Bencés Rendtörténet vonatkozó kötetében,⁶ így többek között Fojtényi Kasszián Ferencről, Máár Bonifác Jánosról, a pozsonyi születésű Rómer Flórisról, Jedlik Ányos Istvánról (1831–1840 között nyil-

-
- 1 *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 24. évf. (2022), 4. sz. 167–168. p. A következő műről: Keresztes Veronika: *A Pozsonyi Jogakadémia története (1777–1914)*.
  - 2 Komárom esetében Somorjai Ádám OSB: *A komáromi/komárnói bencés rendház 1919 után*. In Zombori István (szerk.): *A cseh-szlovákiai magyarság megpróbáltatásai vallási, politikai, kulturális téren, 1938–2018*. A Szegeden 2019. február 26-án tartott nemzetközi konferencia szerkesztett anyaga. Budapest, METEM, 2020, 77–96. p.
  - 3 Tanévenkénti felsorolásban lásd: Schönvitzky Bertalan: *A pozsonyi kir. kath. főgymnasium története*. Pozsony, Eder Ny., 1896, 330–333. p.

-
- 4 Ortvy Tivadar: *Száz év egy hazai főiskola életéből. A pozsonyi Királyi Akademiának 1784-től 1884-ig való fennállása alkalmából*. Budapest, Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomda, 1884. Az akadémián működő helyettes tanárok, hitoktatók névsorát, rövid életrajzi elemekkel lásd a 187–199 lapokon. Felsorolt nevek: Körmeny Kamill, Sárkány Miklós (irod.), Barbay Columbán, Polák Sándor, Rezsnyi Bruno, Fojtényi Cassian Ferenc (irod.), Zöch Fridolin.
  - 5 Egyik kötetét megtaláljuk digitálisan a Manda (Magyar Nemzeti Digitális Archívum) jóvoltából, bár a borító és az utolsó két lap, a 33–34. (mutató) itt hiányzik. Lásd: *Status personalis officialis et localis Religiosorum Antiquissimi celeberrimi regii, ac exempti Archicoenobii Sancti Martini in Sacro Monte Pannoniae Ordinis S. Benedicti Congregationis Cassinensis alias S. Iustinae de Padua*, Anno Communi MDCCCXXV. Iaurini Typis Leopoldi Streibig. A borítón eltérő a cím, amely nem látható a digitális változaton: *Schematismus ordinis S. Benedicti Archiabbatiae S. Martini de Sacro Monte Pannoniae*, pro anno [és a tárgyév előbb római számokkal, 1834-től arab számokkal]. A belső címlapon végig római számokkal. A nyomdász többnyire a győri Streibig-nyomda, de van pozsonyi nyomda is: 1819-ben Typis Heredum Belnayanorum, 1835–36-ban és 1840-ben Typis Antonii de Schmid. Mi csak a bencés periódust vizsgáltuk, 1816–1850 között].
  - 6 *A Pannonhalmi Főapátság története. Hatodik korszak. A Rend új kora, új munkaköre. 1802-től napjainkig*. Írta Sörös Pongrácz. Budapest, Stephaneum Nyomda R. T., 1916.

vános rendes tanár), De la Casse Benjaminról (1838–1848).

Mi, pannonthalmi bencések rendtörténeti stúdiumaink alatt azt tanuljuk, hogy a Thun-féle reform idején azért vették el a bencésektől a pozsonyi gimnáziumot, mert nem voltak hajlandók németre váltani a tanítási nyelvet (a magyart alig néhány évvel azelőtt, 1844 után vezették be), hiszen a szenvedélyek még nem csillapodtak le a forradalom és szabadságharc leverését követően,⁷ és némi elégtellessel vesszük tudomásul, hogy 1860-tól ismét bencés igazgatót kap a pozsonyi gimnázium, a későbbi főapát, a burgenlandi horvát származású Kruesz Krizosztom személyében, aki négy éven át látta el feladatait, innen a főapátválasztás szövege el.⁸

Szerző több helyen is felsorolja a jegyzőket, de ezen felsorolásoknál külön kutatásokra szorul annak begyűjtése, hogy ki is volt ezek között bencés. Így pl. a Pozsonyi Királyi Akadémia jegyzői 1777–1850 között c. táblázatban a következőket találtuk: 1. Rosenich Lukács OSB 1823–1826; 2. Körmeny Kamill OSB 1829–1831; 3. Mann Emilian János OSB

1831–1833; 4. Sárkány Miklós OSB 1833–1834; 5. Barbay Kolumbán OSB 1835–1836; 6. Polák Sándor OSB 1836–1837; 7. Rezsnyi Bruno OSB 1837–1840; 8. Ferenczy Jakab OSB 1840–1845; 9. Rómer Flórián OSB 1845–1847; 10. Fojtényi Cassian Ferenc OSB 1847–1849.

1823 és 1849 között tehát tíz jegyző volt bencés, csak Virozsil Antal 1826–1829 és Borsiczky Dénes 1834–1835 nem, a 26-27 év alatt 21-22 évig tehát bencés volt a Pozsonyi Királyi Akadémia jegyzője. (Keresztes 2022, 22. p.)

A következőkben a latin nyelvű pannonthalmi bencés sematizmusok adatai alapján teszünk próbát a bencés akadémiai professzorok nevének felsorolására. Itt kifejezetten az akadémiai professzorokat soroljuk fel, ezen kívül ugyanitt megtaláljuk a pozsonyi bencés főgimnázium tanárainak adatait is.

1818–1830 között *Rozenits Lukács OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, az egyetemes történelem és a magyar államtudomány nyilvános rendes tanára, aki 1829-től egyben a Királyi Pesti Tudományegyetem filozófiai fakultásának társult tagja is.

1830-tól *Körmeny Kamill OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, akadémiai exhortátor és a vallástan nyilvános rendes tanára, 1833-tól 1836-ig a logika, metafizika és erkölcsfilozófia (filozófiai etika) nyilvános rendes tanára. 1838/1839-től ismét, 1839–1844-ben az első filozófiai fakultás pro-szeniorja, majd szeniorja, 1842-től Sopron vármegye táblabíróságának első ülnöke, 1846-tól Komárom vármegye és Bácsa nemesi szék táblabíróságának II. ülnöke. Utolsó adat 1847-ből.

1831–1844 között *Mann Emilián OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, az egyetemes történelem és a magyar államtudomány nyilvános rendes tanára. 1843–1847 között az első filozófiai fakultás pro-szeniorja. Utolsó adat 1847-ből.

1832-től *Jedlik Ányos OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, a fizika, a természettörténet és mezőgazdaságtan nyilvános

7 „A pozsonyi intézetet a germanizáló törekvések vették ki 1850-ben a magyaros szellemű bencések kezéből s alakították át királyi katolikus főgimnáziummá” ... „A pozsonyi akadémia tanárai közt Jedlik Ányos, Kruesz Krizosztom és Rómer Flórián váltak ki leginkább.” Lásd Csóka J. Lajos [OSB]: *Szent Benedek fiainak világtörténete különös tekintettel Magyarországra*. II. kötet. Budapest, Ecclesia Könyvkiadó, 1969, 897., 902. p.

8 Kruesz (horvát nevén Krois) Krizosztom 2018-ban nyomtatásban is megjelent önéletrajzában részletesen, oldalakon át foglalkozik pozsonyi éveivel. Ennek szövege nemrég jelent meg nyomtatásban: Kruesz Krizosztom önéletrajza In Sólymos László Szilveszter OSB: *Kruesz Krizosztom (1865–1885)*. 2. kiadás. Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Somorjai Ádám OSB. Budapest, METEM, 2018, 500 p. /Pannonthalmi apátok és főapátok, 3./ – Az önéletrajz a 229–475. oldalakon. Később, főapátként megpróbálta visszaszerezni a gimnáziumot, eredménytelenül.

nos rendes tanára. 1839–1840-ben Győr vármege táblabíróságának első ülnöke.

1833-tól *Sárkány Miklós OSB*, teológiai doktor, akadémiai exhortátor és a vallásban nyilvános rendes tanára.

1834-től A Pozsonyi Királyi Akadémia pro-direktora *Engelhart Anzelm OSB*, a bencés székház elöljárója 1834–1845, ezt követően emeritus pro-direktora, egy évig akadémiai exhortátor és a vallásban nyilvános rendes tanára, majd 1835–1844 között a szabad művészetek és a bölcselet doktora, a Magyar Királyi Tudományegyetem első filozófiai fakultásának társult tagja, 1846-tól Vecse prediális nemesi szék táblabíróságának ülnöke.

1835–1836-ban *Barbay Kolumbán OSB*, akadémiai exhortátor és a vallásban nyilvános rendes tanára.

1837-től 1840-ig *Polák Alexander OSB*, akadémiai exhortátor és a vallásban nyilvános rendes tanára. Egyben a Győr vármege táblabíróságának első ülnöke.

1839–1847 között *Rezsni*, 1844-től *Rezsny Bruno OSB*, akadémiai exhortátor és a vallásban nyilvános rendes tanára. Utolsó adat 1847-ből.

1840–1847 között *De la Casse Benjamin OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, a tiszta és alkalmazott matézis [sic!] nyilvános rendes tanára. 1844–1847 között Bácsa nemesi szék táblabíróságának első ülnöke.

1840-től *Rimely Mihály OSB*, teológiai doktor, a Magyar Királyi Tudományegyetem első (teológiai) fakultásának társult tagja, Sopron vármege táblabíróságának első ülnöke.

1841-től *Dussil Illés OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, a fizika, a természettörténet és mezőgazdaságtan nyilvános rendes tanára, 1844-től Bácsa és Vecse prediális szék táblabíróságának második ülnöke, 1846-tól az Akadémia pro-direktora, Győr és Pozsony vármege, valamint Bácsa és Vecse prediális szék táblabíróságának második ülnöke, 1847-től a Magyar Királyi Fizikai Társaság rendes tagja is. Utolsó adat 1847-ből.

1842–1847 között *Ferenczy Jakab OSB*, a magyar nyelv és irodalom nyilvános rendes tanára, a jogi fakultáson a nyelv helyettes tanára, 1844-től Győr és Pozsony vármege táblabíróságának második ülnöke. Utolsó adat 1847-ből.

1846–1847 között *Rómer Flórián OSB*, a szabad művészetek és a bölcselet doktora, a fizika, a természettörténet és mezőgazdaságtan nyilvános rendes tanára. A Görlitz-i és a Szász-Anhalti Természettudományi Társaság levelező tagja, Moson vármege táblabíróságának első ülnöke. Utolsó adat 1847-ből.

Összesen 15 bencés professzor. Az első évtizedben egy professzor, 1830–31-ben két professzor, 1832-ben három, 1833–1838-ig négy-öt, 1839-től hat, 1840–1844 között hét-nyolc, 1845-ben hat, majd ismét hét bencés professzor.

Az egyes adatoknál egyebek között az évszámoknál és a nevek helyesírásában van eltérés. E korban a személynevek helyesírása még nem rögzült, a nyomtatott sematizmusokban is van eltérés. További kutatásoknál eredményeket és pontosításokat érhetünk el a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban a Főapátsági Levéltárban őrzött nyomtatott és kéziratos források tanulmányozásával. Az egyes bencés életrajzokra jól használható az 1987-ben megjelent névtár.⁹

Somorjai Ádám

Ress Boglárka et al. (szerk.): Ibolyától krizantémig 1867–1920. Budapest, Nemzetstratégiai Kutatóintézet, 2021. 326 p.

Az Osztrák–Magyar Monarchia fennállása (azaz a dualizmus kora) a magyar történet egyik legalaposabban kutatott – s egyben az egyik legtöbb vitát kiváltó – időszaka. Ennek

⁹ *A Pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802–1986. Összeállították: Berkó Pál és Legányi Norbert. Győr, Széchenyi Nyomda, 1987.*

ellenére azt mondhatjuk, hogy a mai napig vannak fehér foltjai ennek a korszaknak, amint azt e kötet is bizonyítja. 2017-ben és 2018-ban Veszprémben tudományos konferenciát rendeztek a dualizmus problémáiról, s az előadások hosszas előkészületek után 2021-ben megjelenhettek írott formában is.

A kiadvány címe szimbolikus, hiszen többféleképpen is értelmezhető. Egyrészt felidézheti az olvasóban a tavasztól ősziig tartó időszakot (és az évkörnek a címbe való szerepeltetése jelzi, hogy itt a Monarchia megszületésétől a felbomlásig eltelt évtizedekről lesz szó), másrészt – amint azt Rész Boglárka is megfogalmazza a kötet előszavában – az ibolya Erzsébet császárné-királyné kedvenc virága volt, míg a krizantém az őszirózsás forradalomra és a temetéseken való használat okán a Monarchia végzetére is utal. Az öt blokkból álló kötet az interdiszciplináris megközelítésmód segítségével keres választ fontos kérdésekre, a történések mellett például szociológusok, (társadalom)földrajzosok, filozófusok is kifejtették a véleményüket a témában.

Az első nagyobb egység rendhagyó módon a Monarchiáról szóló kerekasztal-beszélgetéssel indít, amely résztvevői számos fontos problémakör (nemzetiségi kérdés, a birodalom felbomlásának elkerülhetősége, a kiegyezés megítélésének változásai) megvitatásával keresnek választ arra a kérdésre, milyen minősíthető az osztrák–magyar kiegyezés mérlege, majd Duray Miklós arról értekezik, milyen fogalmakkal írható le a kiegyezés. Ezt követően 33 szerző 34 tanulmánya olvasható a kötetben, amelyek rendkívül széles tematikai spektrumot ölelnek fel. Mivel csupán a szerzők nevének, a tanulmánycímeinek a pusztá felsorolása is szétfeszítené egy ismertetés kereteit, így célszerűbbnek látszik átfogóan szólni a kiadványról.

A második, Politikaelméleti értekezések címet viselő blokkban két írás elemzi a kiegyezés létrejöttét, a dualista rendszer 20. századi értékelését, de szó esik itt a két világháború közötti harmadikutas eszmevilág apropóján a dualizmus kori társadalom törésvonalairól, a

nemzetiségekkel való megbékélést és a németekkel szemben a szlávokra való támaszkodást hirdető Mocsáry Lajos ideológiájáról, Kemény Zsigmond nézeteiről, Benedek Elek és Apponyi Albert kapcsolatáról, illetve az I. világháború utáni Csehszlovákia és Magyarország politikai rendszeréről.

A harmadik szekció a Monarchia belügyeit tárgyaló tanulmányokat tartalmaz. Ebben olvashatunk a korszak egyházpolitikájáról, a vármegyerendszerről, a Magyarországon kialakult területi egyenlőtlenségekről, a kiegyezés horvát, cseh és lengyel aspektusairól, a vasútfejlesztésről, a polgári átalakulás üteméről, az Amerikába való kivándorlásról, a pénzügyekről, a csehszlovakizmus eszméjéről, valamint a magyarországi németeknek a Monarchia felbomlásához való hozzáállásáról.

Egy rövidebb egységben négy közlemény foglalkozik a Monarchia külpolitikájával. Ez a blokk tartalmazza a Bosznia-Hercegovinának az első világháború kirobbanásában játszott szerepét tárgyaló írás mellett a Monarchia és Olaszország konfliktusairól, az első világháború alatt fenntartott francia–magyar kapcsolatokról, továbbá IV. Károly háborús diplomáciájáról szóló tanulmányokat is.

A kiadvány ötödik fejezete tíz esettanulmányt ölel fel. Az itt közölt írások spektruma rendkívül széles: az iskolarendszer fejlődéséről éppúgy szó esik e tömbben, mint az 1868–69-es izraelita kongresszusról, a 1882-es ruszin hazaárulási perről, a Dunagőzhajózási Társaság működéséről, a századfordulós banki jelzáloghitelezésről, Barcza György diplomáciai munkásságáról, a Monarchia északi-sarki expedíciójáról, a trianoni békeszerződés aláíróinak a forradalmak zűrzavarában folytatott útkereséséről, vagy a Habsburgok nagyhatalmi és gyarmatosítási törekvéseiről.

Amint az talán a kötet tartalmának nagyon vázlatos áttekintéséből is kitűnik, a dualizmus kora mind mikro-, mind makroszinten bőségesen kínál még feldolgozásra váró témákat, s a tárház szinte kimeríthetetlen. Ugyancsak fontos hozadéka a kiadványnak,

hogyan az Osztrák–Magyar Monarchia történetének multidiszciplináris elemzése a későbbi kutatások szempontjából is hasznos módszer-tani megoldás lehet. Ahogyan ugyanis arra a tanulmányok is rávilágítanak, a dualista rendszer értékelése sem egyszerű, hiszen az a kétségtelenül meglévő pozitív vonások (például a gazdasági fejlődés, a városiasodás) mellett számtalan tehertétellel és nehézséggel – nemzetiségi kérdés, merev közjogi struktúra, nagyhatalmi törekvések stb. – is küzdött. A kötetből az is kiderül, hogy a Monarchia hogyan tudott (vagy nem tudott) szembenézni a korszak kihívásaival, milyen megoldásokat választottak az adott történelmi szereplők,

közösségek. Noha mind a kiegyezés, mind a trianoni békekötés óta hosszú – jóllehet történelmi léptékkal mérve viszonylag rövid – idő telt el, még ma is komoly vitákat tud generálni a dualista rendszer értékelése, és amint azt a kiadványban közreadott tanulmányok is bizonyítják, a Monarchia történetének még vannak fel nem dolgozott szeletei. Az *Ibolyától kizantémig 1867–1920* címet viselő kötet talán ösztönzéseként szolgálhat e kérdések alaposabb vizsgálatához, és akár a tudományterületek szorosabb együttműködésének fontosságára is felhívhatja a figyelmet.

Bodnár Krisztián

Számunk szerzői

Bajcsi Ildikó (1985)

történész (Erőszakkutató Intézet, Budapest, Magyarország)

Bodnár Krisztián (1984)

történész, levéltáros (Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár, Sátoraljaújhely, Magyarország)

Gyurgyík László (1954)

szociológus, demográfus (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja, Szlovákia)

Hadas Miklós (1953)

szociológus, egyetemi tanár (Regionális Kutatások Intézete, Pécs; HUN-REN Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest, Magyarország; Ipolyvisk, Szlovákia)

Iványi Márton Pál (1984)

kommunikációkutató, író (Szociológia és Kommunikációtudomány Doktori Iskola, Corvinus Egyetem, Budapest, Magyarország)

Kőszegi Áron (1997)

alkalmazott nyelvész mesterszakos hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, Magyarország)

Liszka József (1956)

etnológus (Fórum Kisebbségkutató Intézet Etnológiai Központja, Komárom, Szlovákia)

Molnár Imre (1956)

történész, nyugalmazott diplomata (Budapest, Magyarország)

Simon Attila (1966)

történész (Fórum Kisebbségkutató Intézet, Somorja; Selye János Egyetem, Komárom, Szlovákia)

Szabó Gergely (1993)

tudományos munkatárs (Eötvös Loránd Tudományegyetem, HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest, Magyarország)

Szabó Nikolett (1998)

tanár (Corvin Mátyás Alapiskola, Gúta, Szlovákia)

Szalai Andrea (1971)

nyelvész (HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest, Magyarország)

Somorjai Ádám OSB (1952)

emeritus vatikáni levéltáros (Pannonhalma, Magyarország)